

ב. שאמר, "אם יוכל להלחם אתי והפני" (שמואל א' י"ז ט'), כלומר הוא יכה אותי.¹

ג. שאמר לדוד, "הקלב אנכי פי אתה בא אלי במקלות" (שמואל א' י"ז מ"ג).
ומה שאמר לו דוד "ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובקידון" אין זו פתיחה לרעה שסיים דבריו ואמר, "והאנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלקי מערכות ישׂראל אשר תרפתי" (שמואל א' י"ז מ"ה), כלומר, אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש, ואני בא למשול בך בשם שהנצחנות שלו.

"ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום"

בענין ביאת גלית להילחם עם ישראל, ובקשתו שיבחרו להם איש להילחם עמו, נאמר, "ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום" (שמואל א' י"ז ט"ז), וביאר רבי יוחנן דברים אלו:

"ויגש הפלשתי השכם והערב", כדי לבטלם מקריאת שמע שחרית וערבית.

"ויתיצב ארבעים יום", כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה, כלומר כנגד ארבעים יום שאיחרה תורה להתקבל² ניתן לו כח להתייצב³.

גלית נקרא "איש הפנינים"

גלית נקרא איש הבינים ככתוב, "ויצא איש הפנינים מפיחנות פלשתים גלית שמו מגת גבהו שש אמות וזרת" (שמואל א' י"ז ד'), ונאמרו מספר טעמים למה נקרא כך.

לדברי רב, נקרא גלית "איש הפנינים", משום שהיה מבונה כלומר מתוקן ומנוקה מכל מום של כיעור.

ולדברי שמואל, נקרא גלית "איש הפנינים", משום שהיה בינוני שבאחיו, [שהיו ארבעה כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך].

ולדברי תלמידי בית מדרשו של רבי שילא, נקרא גלית "איש הפנינים", משום שהיה עשוי כבנין.

ולדברי רבי יוחנן, נקרא גלית "איש הפנינים", משום שיצא מבין אנשים הרבה, שהיה בן מאה פפי ואחד נאנאי [=אב בלשון פרסי], שבאו הרבה אנשים על אמו בלילה אחת, ונתעברה מן אחד, נמצא האחד אביו וכולם מנאפים⁴.

אצל אַחִיקֵם וְיָשׁוּבוּ שְׁמֹרוּן⁵, על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם, אין מרחמים עליכם.

ג. "אל ירף לבבכם. אל תיראו. ואל תחפזו. ואל תערצו מפניהם". ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שהם עושים לאיים את הבאים עליהם. (א) "אל ירף לבבכם" מפני צהלת סוסים⁶ [במשנה נוסף כאן גם "ומפני צחצוח חרבות", אולם רש"י פירש, שדבר זה הוא עיקר המלחמה, ולא דבר שעושים רק לאיים]. (ב) "אל תיראו" מפני הגפת תריסין [=מגינים], שהיו מכים התריסים זה על זה שיהא הקול נשמע כקול המון הבא להילחם. [במשנה נוסף כאן גם, "ומפני שפעת קלגסים", כלומר ריבוי החיילות, אולם רש"י פירש, שגם דבר זה הוא עיקר המלחמה, ולא דבר שעושים רק לאיים]. (ג) "ואל תחפזו" מקול קרנות שמריעים ותוקעים בהם. (ד) "ואל תערצו" מפני קול צווחות שצווחים.

ד. "כי ה' אלקיכם ההלף עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם". הם באין בנצחוננו של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום, פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב, ונפלו עמו, בני עמון באו בנצחוננו של שובך שר צבא הדרעור, מה היה סופו, לסוף נפל בחרב, ונפלו עמו, ואתם אי אתם כן, "כי ה' אלקיכם ההלף עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם", "ההלף עמכם", זה מחנה הארון, ולכן נאמר בו, "כי ה' אלקיכם ההלף עמכם", שהשם וכל כינויו עומדים בארון היוצא עימהם במלחמה⁷.

"גלית" שעמד בגילוי פנים

אמר רבי יוחנן, הסיבה לכך שנקרא "גלית" בשם זה, כי עמד בגילוי פנים [=בחוצפה] לפני הקב"ה, שנאמר, "ויעמד ויקרא אל מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לרף מלחמה הלא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו [=בחרו] לכם איש וירד אלי" (שמואל א' י"ז ח'), וכוונתו היתה לקב"ה, שאין "איש" אלא הקב"ה, ככתוב, "ה' איש מלחמה ה' שמו" (שמות ט"ו ג').

אמר הקב"ה, הריני מפילו על יד "בן איש", שנאמר, "וידוד בן איש אפרתי הנה מבית לחם והודה ושמו ישי וזו שמנה בנים והאיש בימי שאול זקן בא בגנשים" (שמואל א' י"ז י"ב).

בשלושה מקומות לכדו פיו לגלית הרשע

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, בשלושה מקומות לכדו פיו לאותו רשע כלומר אמר פיו את כשלונו.

א. שהיה לו לומר, "ברו לכם איש וילחם אתי", ואמר "ברו לכם איש וירד אלי", כמו "וירד עלי", כלומר שהוא יגבר עלי.

⁵ צנף סוסים קרוי צהלה בלשון המקרא. [רש"י].

⁶ תוספתא. "כי ה' אלהיכם ההולך עמכם" זה השם הנתון בארון, שנאמר "וישלח אותם משה וגו'" מלמד שהיה פנחס משוח מלחמה "וכלי הקודש" זה הארון. ויש אומרים אלו בגדי כהונה, שנאמר "ובגדי הקודש אשר לאהרן". רבי יהודה בן לקיש, אומר ב' ארונות היו עמהם, זה שיוצא עמהן למלחמה, היו בו שברי לוחות, שנאמר ויסעו מהר ה' וגו', זה שהיה עמהן היה בו ספר תורה, שנאמר ויעפילו לעלות וגו'. ובירושלמי אמרי ארון אחד היה. [תוס'].

¹ ואף על גב דהדר אמר, "ואם אני אוכל לו והכיתי", מכל מקום פתיחת פיו לרעתו. [רש"י].

² לא ידעתי מתי נתאחרה תורה ארבעים יום.

³ ובאגדה ... "ויתיצב ארבעים יום", אמר רבי ברכיה ב"ר יצחק, בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה, נתלה לבנה ארבעים יום. [תוס'].

⁴ בירושלמי בפרק החולץ ... שמע מינה שאין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת. ופליגי על רבנן דאגדתא, דרבנן דאגדתא אומרים "יוצא איש הבינים ממערכות פלשתים" ממאה ערלות פלשתים, שהערו בה מאה ערלות פלשתים, אמר רבי מתניא, ולא פליגי, עד שלא נסרחה הזרע האשה מתעברת משני בני אדם כאחת, משנסרחה הזרע אין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת, זה משמע שכולן מאה היו אבותיו, שהרי מכולן נתעברה אמו, ולא כפירוש רש"י, שפירש, וחד נאנאי, שאחד מהן אביו. [ו] ופירש הערוך נאנאי כלב, שבאו עליה מאה אנשים וכלב אחד, וכן מפורש בויקרא רבה, ובאגדה דשמואל, אמר רבי יצחק, אותה הלילה שפירשה ערפה מחמותה, נתערבו בה גייס של מאה בני אדם, הדא דכתיב "והוא מדבר עמם והנה איש הבינים וגו' ממערכות

אמו של גלית

נאמר בכתוב, "גַּלִּית שָׁמוּ מִגֵּת", ושנה רב יוסף, שלא בא הכתוב ללמד על מקומו של גלית שבה מהמקום הנקרא גת, אלא ללמד על אמו, שהכל היו דשים אותה כגת.

ועוד נאמר בגלית "מִמְעַרְכוֹת פְּלִשְׁתִּים", והכתיב הוא "ממערות פלשתים", ושנה רב יוסף, שבה הכתוב ללמד שהכל הערו באמו.

ובענין שמה, מצינו שני כתובים, בספר שמואל נכתב "הֲרַפְּהָ", ובמגילת רות נכתב "עֲרַפְּהָ". ונחלקו רב ושמואל בדבר זה. אחד מהם **אומר "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה"**, שהכל עורפים אותה מאחריה, שהפקירה עצמה כבהמה פנים כנגד עורף. ואחד מהם **אומר "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשים אותה כהריפות** [=חטים כתושות]. וכן הוא אומר, "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתַּפְרֹשׁ אֶת הַמִּסָּף עַל פְּנֵי הַבָּאָר וַתִּשְׁטַח עָלָיו הַרְפוֹת וְלֹא נִדַּע דָּבָר" (שמואל ב' י"ז י"ט). וכן הוא אומר "אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הַיְאֻוִּל בַּמִּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הַרְיָפוֹת בְּעֵלְי לֹא תִסּוּר מֵעֲלֵיו אֲנִלְתוּ" (משלי כ"ז כ"ב).

[שנסקה לחמותה, להפרד מעמה שלא נתגיירה], **ויפלו ביד בני הדבוקה.**

תיאור גבורת גלית

בענין חנייתו של גלית נאמר "וַיַּעַץ" חנייתו כמנור ארְגִים וְלִהְבֵּת חֲנִיתוֹ שֶׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים בְּרָזָל וְנִשָּׂא הַצָּנָה הַלְךָ לְפָנָיו" (שמואל א' י"ז ז'), הקרי הוא "עץ" והכתיב הוא "חץ" לשון מחצה, וביאר רבי אלעזר שהכתיב מלמדנו, **שלא סיפר הכתוב אלא חצי גבורתו**, ולא כולה, ומכאן שאסור לספר בשבחם של רשעים.

והסיבה שפתחו בתיאור גבורתו, כדי ללמדנו שבחו של דוד, שנלחם עם גבור כמוהו.

[שמואל ב' י"ט ט"ז-י"ח] וַיֵּרָא אֲרָם כִּי נָפַח לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּאָסְפוּ יְחָד. וַיִּשְׁלַח הַדָּדְעָזָר וַיֵּצֵא אֶת אֲרָם אֲשֶׁר מַעְבְּרַת הַנְּהָר וַיָּבֵאוּ חֵילָם [וְשׁוֹבָף] שֶׁר צָבָא הַדָּדְעָזָר לְפָנָיִם. וַיֵּגֵד לְדָוִד וַיֵּאָסֶף אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן וַיָּבֵא חֵילָמָה וַיַּעֲרֹכוּ אֲרָם לְקִרְיַת דָּוִד וַיִּלְחֲמוּ עִמּוֹ. וַיִּנָּס אֲרָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּהֲרֹג דָּוִד מֵאֲרָם שֶׁבַע מֵאוֹת רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף פָּרָשִׁים וְאֶת [וְשׁוֹבָף] שֶׁר צָבָאוּ הִכָּה וַיָּמָת שָׁם.

[דה"י א' י"ט ט"ז-י"ח] וַיֵּרָא אֲרָם כִּי נִגְפּוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים וַיּוֹצִיאוּ אֶת אֲרָם אֲשֶׁר מַעְבְּרַת הַנְּהָר [וְשׁוֹבָף] שֶׁר צָבָא הַדָּדְעָזָר לְפָנָיִם. וַיֵּגֵד לְדָוִד וַיֵּאָסֶף אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן וַיָּבֵא אֶלֶמָה וַיַּעֲרֹף דָּוִד לְקִרְיַת דָּוִד וַיִּלְחֲמוּ עִמּוֹ. וַיִּנָּס אֲרָם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּהֲרֹג דָּוִד מֵאֲרָם שֶׁבַע אֶלֶפִים רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף אִישׁ רֶגְלִי וְאֶת [וְשׁוֹבָף] שֶׁר הִצָּבָא הִמִּית.

[שמואל ב' כ"א ט"ז-כ"ב] וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה לְפִלִּשְׁתִּים אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּרְדּוּ דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלְחֲמוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַף דָּוִד. [וְשׁוֹבָף] בָּנָב אֲשֶׁר בִּילְדֵי הַרְפָּה וּמִשְׁקֵל קִינוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקֵל נְחֹשֶׁת וְהוּא חֲגוּר תְּדֹשָׁה וַיֵּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד. וַיַּעֲזֹר לוֹ אֲבִישִׁי בֶן צְרוּיָה וַיִּד אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּמִּיתֵהוּ אִזּוֹ נִשְׁבְּעוּ אֲנִשֵׁי דָּוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אֶתְנוֹ מִלְּחָמָה וְלֹא תִכְבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי אַחֲרָי כֵן וַתְּהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגוֹב עִם פְּלִשְׁתִּים אִזּוֹ הִכָּה סַבְכִּי הַחֲשִׁתִּי אֶת [סָף] אֲשֶׁר בִּילְדֵי הַרְפָּה. וַתְּהִי עוֹד הַמִּלְחָמָה בְּגוֹב עִם פְּלִשְׁתִּים וַיִּד אֶלְחָנָן בֶּן יַעֲרִי אֲרָגִים בֵּית הַלְחָמִי אֶת [גַּלִּית] הַגֵּתִי וַעַץ חֲנִיתוֹ כְּמִנּוֹר אֲרָגִים. וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה בֵּית יְהִי אִישׁ [מְדוּחַ] וְאַצְבַּעַת נְדִיב וְאַצְבַּעַת רִגְלָיו שֶׁשׁ וְשֶׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם הוּא יָלַד לְהַרְפָּה. וַיִּחַרְרַף אֶת יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן שְׁמַעְיָה אַחִי דָּוִד. אֶת אַרְבַּעַת אֶלֶף יָלְדוּ לְהַרְפָּה בֵּית וַיִּפְּלוּ בְּיַד דָּוִד וַיִּגֵּד עֲבָדָיו.

(א) "וישבו" כתיב. (ב) "מדווח" כתיב. (ג) "שמעיה" כתיב.

שם שר צבא הדדעזר

בספר שמואל כתוב, "וְשׁוֹבָף שֶׁר צָבָא הַדָּדְעָזָר", ובדברי הימים כתוב, "וְשׁוֹבָף שֶׁר צָבָא הַדָּדְעָזָר". ונחלקו רב ושמואל בדבר זה.

אחד מהם אומר "שופך" שמו, ולמה נקרא שמו "שופך" שעשוי כשופך.

ואחד מהם אומר, "שופך" שמו, ולמה נקרא שמו "שופך", שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון.

בני ערפה נפלו בידי בני רות

בסוף ספר שמואל מסופר על ארבעה גיבורים שנפלו בידי דוד ועבדיו, וסיום הענין הוא, "אֶת אַרְבַּעַת אֶלֶף יָלְדוּ לְהַרְפָּה בֵּית וַיִּפְּלוּ בְּיַד דָּוִד וַיִּגֵּד עֲבָדָיו" (שמואל ב' כ"א כ"ב), כלומר, שארבעה הגיבורים הללו, כולם היו בני ערפה, והם: (א) סף. (ב) ומדון. (ג) גלית. (ד) וישבי בנוב, הנזכרים שם.

ודרש רבא, שבשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה, [שתי בכיות משתי עינים], כמו שנאמר, "וַתִּשְׁנֶה קוֹלָן וַתִּבְקֶינָה עוֹד", כלומר בכו שתי פעמים, ובכל בכי שתי דמעות, דמעה אחת מכל עין, סך הכל ארבע דמעות, בשכר זה, זכתה, ויצאו ממנה ארבעה גבורים.

ואמר רבי יצחק, שהטעם לכך שנפלו כל בניה של ערפה בידי דוד שיצא מרות, כי ערפה נפרדה ורות דבקה, ככתוב, "וַתִּשְׁנֶה קוֹלָן וַתִּבְקֶינָה עוֹד וַתִּשְׁקַע עֲרַפְּהָ לְחַמּוֹתֶיהָ וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ" (רות א' י"ד), ולפיכך אמר הקב"ה, **יבואו בני הנשוקה**,

"אֲשֶׁפְתוּ כְּקֶבֶר פְּתוּחַ כְּלָם גְּבוּרִים"

נאמר בחיילותיו של נבוכדנצר, "אֲשֶׁפְתוּ כְּקֶבֶר פְּתוּחַ כְּלָם גְּבוּרִים" (ירמיהו ה' ט"ז). ונחלקו רב ושמואל או רבי אמי ורבי אסי בדבר זה².

אחד מהם אמר, "אֲשֶׁפְתוּ כְּקֶבֶר פְּתוּחַ" מלמד שבשעה שזורקים חץ, עושים אשפתות אשפתות של חללים. ולא תאמר על ידי שהיו אומנים בקרב, אבל לא היו גיבורים, לפיכך נאמר גם "כְּלָם גְּבוּרִים".

ואחד מהם אמר, "אֲשֶׁפְתוּ כְּקֶבֶר פְּתוּחַ", מלמד שבשעה שעושים צורכיהם, עושים אשפתות אשפתות של זבל, מחמת שאוכלים הרבה בגבורה. ולא

¹ "וחץ" כתיב.

² אידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשות דקראי, נקט לה. [רש"י].

כ"ה.

ומתוך כך שלא נאמר בה שהיתה מבנות "פוטאל", אלא מבנות "פוטאל",
משמע שבה משנים שנקראו כן.

האחד הוא יתרו, שנקרא כן, על שם שמתחילה פיטם עגלים לעבודה זרה.
וכמו ששינו, שאחר שהרג פינחס את זמרי, היו השבטים מבזים אותו,
ואומרים, ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים,
ההרוג נשיא מישראל.

והאחד הוא יוסף, שנקרא כן, על שם שפטפט ביצרו, כלומר זלזל בו וכבש
אותו ולא חשבו.

מתחילה משמע, שאבי אמו היה יתרו, ואם כן אם אמו היתה מזרע יוסף.
אולם במסקנת הסוגיה אמרו, שאין הכרע, ואם אבי אמו היה מיתרו, אם אמו
היתה מיוסף, ואם אבי אמו היה מיוסף, אם אמו היתה מיתרו.

דברים שאומרים לעם בספר קודם היציאה למלחמה

כבר נתבאר, שכשהיו יוצאים למלחמה, עוד בהיותם בספר, כלומר בגבול
ארצם, היו אומרים שיחזרו אותם שאינם ראויים לצאת עימהם למלחמה.

וזהו שנאמר, "וְדַבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר (א) מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית
חֵדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ. (ב) וּמִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יִחַלְלֶנּוּ. (ג) וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ יֵלֶךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה", ודברים אלו הכהן אומר, והשוטרים משמיעים
לעם.

ומלבד הדברים הללו, השוטרים אומרים לבדם בלא הכהן, דבר נוסף, ככתוב,
"וְיִסְפְּפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְרָף הַלֵּב יֵלֶךְ וְיֵשֵׁב
לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמַס אֶת לֵבָב אֲחִיו כְּלָבֹב".

ובהמשך יתבאר בעזה"י מי נכלל בכל הדברים הללו.

"מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו"

נתבאר שאחד מהחוזרים מעורכי המלחמה, הוא "האיש אשר בנה בית חדש
ולא חנכו", ולהלן יתבאר בעזה"י מי נכלל בזה.

א. האופן שבה הבית לידו וחוזר מחמתו.

אף על פי שהכתוב אומר "בנה בית חדש", מתוך שלא נאמר "מי אשר בנה",
אלא "מי האיש אשר בנה", הרי זה ריבוי, ללמד, שלא רק (א) הבונה ממש בית
חדש חוזר מעורכי המלחמה, אלא גם (ב) הקונה, או (ג) הירוש, או (ד) זה שניתן
לו במתנה, שאצל כל אלו הבית הוא חדש.

אבל הגזול בית חדש ולא חנכו, אינו חוזר מחמתו מהמלחמה, שנאמר "ולא
חנכו" לזה, מיעוט הוא, זה ולא אחר, ללמד, שדווקא בית שבה לידו בהיתר,
חוזר מחמתו, ולא בית שבה לידו בגזלה, ואפילו עשה תשובה, ושילם דמים,
מאחר שמתחילה בא לידו בגזלה, אינו חוזר מחמתו.

תאמר שארע להם כן מפני שהיו חולי מעיים שהרי נאמר "כִּלְמָה גְּבוּרִים",
לומר, מחמת גבורתם היה הדבר.

ואמר רב מרי, מתוך כך שהוצרך לומר, שלא ארע להם כן מחמת חולי מעיים,
למדנו, שחולי מעיים גלליהם מרובים, ולפיכך שיש לבקש להם רפואות לכך,
טרם יכבד החולי.

"דאגה בלב איש ישחנה"

נאמר בספר משלי "דִּאגָה בְּלֵב אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָה" (משלי י"ב כ"ה).
ונחלקו רבי אמי ורבי אסי בדבר זה.

אחד מהם אומר, שמי שיש דאגה בלבו, עליו לעמוד ולהסיר [=להסיר] דעתו
ממנה [=יסיחנה מדעתו].

ואחד מהם אומר שמי שיש דאגה בלבו, ישיח אותה לאחרים [=ישיחנה
לאחרים], והם יסייעוהו.

דף מ"ג

דברים שהיו במלחמת מדין

נתבאר שכשהיו יוצאים למלחמה, כהן משיח אומר להם שה' עימהם מפני
שהשם וכל כינוי מונחים בארון היוצא עימהם. וכן מציינו במלחמת מדין
שהיה בה דברים אלו שנאמר, "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֶת
פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכֹלֵי הַקֹּדֶשׁ וְהַצִּצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ" (במדבר ל"א
ו'), וכך דרשו את הכתוב הזה:

- "אתם", אלו סנהדרין.

- "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא", זה משוח מלחמה.

- "וְכֹלֵי הַקֹּדֶשׁ", זה ארון ולוחות שבו.

- "וְהַצִּצְרוֹת הַתְּרוּעָה", אלו השופרות.

מדוע נמשח דווקא פינחס למלחמת מדין

שנינו בברייתא, לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא ליפרע דין יוסף אבי אמו,
שהמדנים מכרוהו, נאמר, "וְהַמְדִּינִים מִכְּרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעָה שֶׁר
הַטְּבָחִים" (בראשית ל"ז ל"ו), ובא פינחס שהיה מזרעו ונקם נקמתו.

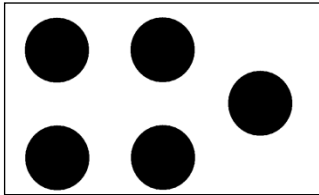
אבות אמו של פינחס

אמו של פינחס היתה מבנות פוטאל, ככתוב, "וְאֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת
פוֹטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס אֶלֶף רֵאשִׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם" (שמות ו')

במתנה. ובהמשך יתבאר בעזה"י, שיש אופנים, שכן דין (ה) **מבריך**, (ו) **ומרכיב**.

ב. הכרם שחוזר מחמתו.

אף על פי שנאמר "כָּרְם", מתוך שלא נאמר "אשר כרם נטע", אלא "אֲשֶׁר נָטַע כָּרְם"², למדנו, שלא דווקא (א) **כרם ענבים**, אלא גם (ב) **כל חמישה אילני מאכל**, (ג) **ואפילו מחמישה מינים**. ובלבד שיהיו סדורים ככרם שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב³.

ודווקא על ידי דברים אלו חוזר, אבל נטע (א) ארבע אילנות מאכל, או (ב) חמישה אילנות סרק, [כגון ארזים ושקמים, שאינן עץ פרי], אינו חוזר עליהם מעורכי מלחמה, שאינם דומים לכרם, שפחות שבכרמים יש בו חמישה אילנות מאכל.

ורבי אליעזר בן יעקב חולק ואומר, "כָּרְם" **כמשמעו**, כלומר אינו חוזר מהמלחמה אלא מחמת **כרם ענבים**, ולא מחמת **דברים אחרים**.

המבריך ומרכיב

המבריך, הוא זה שכופף את הזמורה או היחור בארץ, וחוזר ומוציאו בריחוק מה מצד אחר, ובכך נעשה הגפן כשני גפנים, שהרי יונק משני מקומות, מקומו הראשון ומקום ההברכה. והמרכיב, הוא זה שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי אילן אחר, ותוחב לתוך הנקב, וגדל שם ענף⁴.

במשנתנו מבואר שהנטע כרם חדש על ידי הברכה והרכבה **חוזר** מעורכי המלחמה. **ובברייתא שנינו** שמתוך שנאמר "וְלֹא חָלְלוּ" לזה, מיעוט הוא, ללמד, על מבריך ומרכיב, שאינם **חוזרים** מעורכי המלחמה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, באלו אופנים העמידו את המשנה, ובאלו אופנים העמידו את הברייתא.

א. כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר.

לדברי רבי זירא אמר רב חסדא, המבריך ומרכיב בהיתר, כלומר מין במינו, דינו כנוטע כרם, שחוזר מערכי המלחמה, כמבואר במשנתנו, ומה ששנינו בברייתא, שאינו חוזר, אין זה אלא כשעושה כן באיסור, מין באינו מינו⁵.

- **והרכבת היתר זו, שחוזר מחמתה מערכי המלחמה, אין הכוונה למרכיב ענף**

ואם לא עשה תשובה, דעת רבי יוסי הגלילי שגם בלא הטעם הזה אינו חוזר, שהרי יש לו עבירות בידו, ולדעתו, "הירא ורך הלבב", זה הירא מעבירות שבידו, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

ב. הבית שחוזר מחמתו.

אף על פי שנאמר "בֵּית", מתוך שלא נאמר "אשר בית בנה", אלא "אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית", למדנו, שלא דווקא (א) **בית דירה**, אלא גם (ב) **בית התבן**, או (ג) **בית הבקר**, או (ד) **בית העצים**, או (ה) **בית האוצרות** של יין שמן ותבואה.

ומכל מקום, דווקא אלו, שראויים להיות בית דירה חוזר מחמתם מהמלחמה, אבל בתים שאינם ראויים לדירה, כגון (א) בית שער (ב) אכסדרה (ג) ומרפסת, אינו חוזר מחמתם מהמלחמה.

ורבי אליעזר בן יעקב חולק ואומר, "בֵּית" **כמשמעו**, כלומר אינו חוזר מהמלחמה אלא מחמת **בית דירה**, ולא מחמת **דברים אחרים**.

הבונה בית על מכוננו

לדעת רבי יהודה, מי שבנה בית על מכוננו, כלומר שהיה לו בית וסתרו ובנאו כמו שהיה בתחילה, אינו חוזר מחמתו מערכי המלחמה, כי בית שבנה ממש כדוגמת הראשון, אינו נחשב אצלו בית חדש, ואינו בכלל "הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֶדְשׁ".

אמנם אם הוסיף עליו אפילו שורה אחת של אבנים [=דימוס] בין בגובה ובין בעובי, יותר מהראשון, אינו נחשב בונה בית על מכוננו, אלא בונה בית חדש, וחוזר מחמתו מערכי המלחמה.

הבונה בית לבנים בשרון

מקום יש ששמו שרון, ואין הקרקע יפה שם לבנין לבנים, והבונה שם בית לבנים, אינו מתקיים, וצריך לחדשו שתי פעמים בשבע שנים.

ולפיכך **אמר רבי אליעזר**, שהבונה בית לבנים בשרון, לא היה חוזר מערכי המלחמה, שאין חוזרים אלא על בית של קיימא.

"ומי האיש אֲשֶׁר נָטַע כָּרְם וְלֹא חָלְלוּ"

נתבאר, שאחד מהחוזרים מעורכי המלחמה, הוא "הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרְם וְלֹא חָלְלוּ", כלומר, שלא הגיע לשנתו הרביעית לנטיעתו, שבשנה זו נוהג בו דין כרם רבעי, שהפירות קדושים, וניתן לחללם על המעות, כפירות מעשר שני, ומעלה המעות ואוכלם בירושלים⁶. ולהלן יתבאר בעזה"י מי נכלל בזה.

א. האופן שבה הכרם לידו וחוזר מחמתו.

אף על פי שהכתוב אומר "אֲשֶׁר נָטַע כָּרְם", מתוך שלא נאמר "מי אשר נטע", אלא "ומי האיש אֲשֶׁר נָטַע", הרי זה ריבוי, ללמד, שלא רק (א) **הנוטע** ממש חוזר מעורכי המלחמה, אלא גם (ב) **הקונה**, או (ג) **היורש**, או (ד) זה **שניתן לו**

² כדכתיב "קדש הלולים", וגמר קדש ממעשר. [רש"י].

³ דרוש ביה נמי "נטע" מכל מקום, ואפילו אינו כרם, שהרי לא הזכיר כרם עדיין. [רש"י].

⁴ עיין בלח"מ, שהבין כך את דברי רש"י. אבל ב"קרו אורה" כתב, שדווקא בגפן צריך שנים כנגד שנים ואחד יוצא זנב, אבל שאר אילנות, אפילו בחמישה מקומות.

⁵ וישראל מותרים להרכיב משני אילנות, שזה פירותיו גסים וזה פירותיו דקים דהו ממין אחד זה בזה. [רש"י].

⁶ ומעטיה קרא, כדמעטי "ולא חנכו" גבי בית, פרט לגזלן. [רש"י]. וליישב עם רבי יוסי הגלילי יש להעמיד כשעשה תשובה.

ילדה הפחותה מטפח ערלה לעולם

כשבא רב דימי אמר משמו של רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, כשיהיו מעט גפנים, כגון שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב¹, וכולם קטני קומה, שהם פחות מטפח, ולא יגבהו לעולם עד טפח, אף על פי שכבר עברו עליהם שנות ערלתם, גזרו עליהם חכמים שיהיו אסורים כערלה, משום שהם נראים כנטיעה בת שנתה.

אבל כשיהיה כרם שלם מגפנים כאלו, לא גזרו עליהם, כי כרם כזה מתפרסם, שהכל אומרים, כרם יש לפלוני, משונה משאר כרמים, ויודעים שהגידולים שבו כבר יותר משלוש שנים.

מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע

כשבא רב דימי, אמר משמו של רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע, כלומר, אסור לקרות קריאת שמע בארבע אמותיו של מת, משום שנאמר "לעג לך שחרף לעשהו שמת לא יקרא" (משלי י"ז ה), ודבר זה הוא לעג לרש, שזה קורא, וזה אינו יכול לקרות.

חורגת הגדלה בין האחים

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, חורגת הגדלה בין האחים, אסורה להינשא לאחים, כלומר כשהיה לאיש בנים מאשה אחת, ולאשה בת מאיש אחד, ועזב כל אחד את זיווגו הראשון, ונשא האיש את האשה, וגדלו בני האיש עם בת האשה, בת האשה אסורה להינשא לאחד מבני האיש, אף על פי שאינם אחים, כי מאחר שגדלו יחד, נראים הם כאחים, והרואה את הבת נישאת לאחד האחים, אומר, נושא זה את אחותו.

ומסקנת הגמרא שאין הדבר כן, כי הדבר מפורסם, שאין הבת אחות הבנים, ומותרת להינשא לאחד מהם.

לקט שכחה ופאה שעשאים העני גורן

כלל בידינו, שמתנות עניים, כלקט שכחה ופאה, פטורים ממעשרות, שנאמר בענין הפרשת המעשרות, "ויבא הלוי [לקבל מעשר ראשון] כי אין לו חלק ונתתה לעמך והגור והיתום והאלמן אשר בשעריך ואכלו ושבועו למען יברךך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה" (דברים י"ד כ"ט), יצאו לקט שכחה ופאה, שיש לו חלק בהם כמו לשאר עניים, ואינו נוטל מהם מעשרות.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, לקט שכחה ופאה שעשאים העני גורן, כלומר שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי [=ערמה], הוקבעו למעשר מדרבנן, כי הרואה כל כך הרבה יחד, סבור שגדלם זה בשדהו, ואינם מתנות עניים.

ואמר עולא, שכן הדין כשעשאים העני גורן בשדה, שאין הכל יודעים שאספם

חדש באילן זקן [=ילדה בזקניה] שכבר עברו שנות ערלתו, שכן אמר רבי אבהו, ילדה ששיבכה בזקנה בטלה, כלומר הרכיב ענף חדש באילן זקן, אין בגידולים של הענף החדש דין ערלה, משום שהכל נחשב כמו האילן הזקן², ומאחר שיש כאן רק אילן זקן, ולא אילן חדש, אין חוזרים עליו מערכי המלחמה.

ואם הרכיב ענף חדש באילן חדש [=ילדה בילדה] שעדיין לא עברו שנות ערלתו, יש לו לחזור מחמת האילן הגדול, ואין שום נפקא מינה בהרכבה להחזירו מערכי המלחמה.

<< ואמר רבי ירמיה, שהאופן שבו חוזר מערכי המלחמה מחמת ההרכבה, הוא, כשאת האילן הגדול לא נטע לפירות אלא לקורות או להיות גדר לשדהו, שבאופנים הללו האילן עצמו פטור מערלה, וכשהרכיב בו ענף לגדל פירות, אותו ענף חייב בערלה, ואינו בטל לאילן העשוי לגדר או לקורות, וחוזר מערכי המלחמה. והסיבה לכך שבהרכבה זו אין הענף בטל באילן כולו כי גם האילן כולו ראוי להתחייב בערלה אם ימלך עליו בתוך שלוש שנים לנטיעתו, להיות לפירות³, [שלא כמרכיב ענף צעיר באילן זקן, שאי אפשר לאילן עצמו להתחייב בערלה].

ואין לומר, שהאופן שחוזר מערכי המלחמה על ידי הרכבה, הוא, כשהרכיב ענף צעיר באילן צעיר של חבירו, שמחמת האילן עצמו לא היה חוזר מערכי המלחמה, כי אינו שלו, ורק מחמת ההרכבה הוא חוזר. וטעם הדבר כי באופן הזה אין אחד מהם חוזר מערכי המלחמה, משום שהם נחשבים שותפים, וכרם של שותפים אין חוזרים עליו מערכי המלחמה.

ב. כאן מבריך אילן בירק כאן במבריך אילן באילן.

לדברי רב נחמן בר יצחק, האופן שבו המבריך חוזר מערכי המלחמה מחמת ההברכה הוא, כשהבריך אילן בירק, שמחמת הירק לא היה חוזר, כי אינו דומה לכרם, ורק על ידי שהבריך בו אילן, חוזר, שהברכה זו נחשבת כנטיעה.

ודין זה הוא כדעת רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יהודה בן גמדיא איש כפר עכו, שמתיר להבריך אילן בירק, ואין בכך עבירה. אבל לדעת חכמים, הברכה זו אסורה, כדן מין באינו מינו, ואינו חוזר מחמתה מערכי המלחמה, כי אין חוזרים על הברכה של איסור. [ולדעת רבי יוסי הגלילי, יהא חוזר מחמת העבירה שבידו, ולא משום נטיעת כרם. ואם עשה תשובה, גם הוא מודה שאינו חוזר].

ג. כאן חכמים כאן רבי אליעזר בן יעקב.

כשבא רב דימי אמר בשם רבי יוחנן, שמה ששינוו בברייתא, שהמבריך ומרכיב אינו חוזר, דין זה אמור גם בהברכת היתר, והוא כדעת רבי אליעזר בן יעקב האומר, שאין חוזר מהמלחמה אלא מי שנטע כרם, כמשמעות הכתוב, ודווקא כרם ולא דבר אחר, ודווקא נטיעה גמורה ולא דבר אחר כהרכבה והברכה.

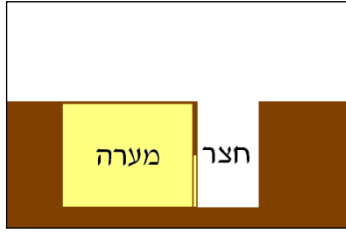
¹ וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה, זקניה בילדה תנן, שאף אותו ענף חייב בערלה, ואף על גב שקצו מזקניה, נעשה עכשיו ילדה, שזו היא נטיעתו. [רש"י].

² הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאכילה, חייבת בערלה, ואף על גב דלא אימליך אקמייתא, הא מיהא לאכילה הוא, ומנהיא מחשבה דעיקר דידה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואף על גב דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון ח 66
מסכת סוטה מ"ב – מ"ד

לשם מעט מעט, וכשמביא הכל יחד, נראה שגדלו בשדהו, ולכן חייבו אותו
חכמים לעשר, אבל כשעשה זאת בעיר, כל שכניו רואים שכינס מעט מעט,
וידועים שהם של מתנות עניים, ואינו צריך לעשר.

ילדה הפחותה מטפח אין בה כלאים

כלל בדינו, שזרעים שגדל בכרם, נאסרים משום כלאים, שנאמר "לא תזרע
פרמץ פלגים פן תקדש [תוקד אש, כלומר תאסר] המלאה הזרע אשר תזרע
ותבואת הפרם" (דברים כ"ב ט).

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, ילדה הפחותה
מטפח, כלומר גפן נמוך שאינו מגביה טפח, שנזרעו עמו זרעים, אינם נאסרים
משום כלאים.

וביאר רש"י הטעם כדעת האומרים רק קנבוס ולוף אסרה תורה ושאר זרעים אין בהם
כלאים אלא מדברי חכמים ובגפן כזה לא גזרו.

ודווקא כשהיו מעט גפנים כאלו, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב, אינם
אוסרים את הזרעים משום כלאים, אבל כשכל הכרם גפנים נמוכים כאלו,
חשובים הם, ואוסרים הזרעים משום כלאים.

דף מ"ד

מת תופס ארבע אמות לטומאה

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס ארבע
אמות לטומאה, כלומר, חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע
אמותיו, וטעם הגזרה הזו, כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו, ויהיו
סבורים שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשוט ידו, ויאהיל, ולא ישים לב.

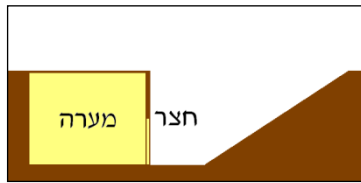
ודווקא כשאין מחיצה, המת מטמא ארבע אמות, אבל אם יש מחיצה, מאחר
שיש היכר בדבר, ואין לחוש שמא יאהיל בלא לשים לב, לא טמאו את העומד
מעבר למחיצה, אפילו הוא בתוך ארבע אמות המת.

הנכנס לחצר הקבר

דרכם היה לקבור את המתים במערות, חלל כל מערה שש אמות על שש אמות,
ועושים כוכים בכותלי המערה סביב, ארוכים כמידת המת, ותוחבים המת
לכוכים, והמערה מקורה בתקרה וכיסוי, ועושים גומא רחבה בצד המערה,
ופתח המערה לצד הגומא, ואותה גומא קרויה חצר הקבר.

והנה כשחצר הקבר היא גומא שפתחה מלמעלה, והנכנס ויוצא צריך לטפס
מלמעלה, הכל מודים שהנכנס בה אינו טהור, אלא כשיש בה ארבע אמות על
ארבע אמות, אבל כשאין בה ארבע אמות, יש לחוש, שכשנכנס ויוצא הוא
מאהיל על המערה ונטמא.

וכשפתח החצר מהצד, כלומר שיש מדרון לרדת בו לחצר המערה, בזה נחלקו
בית שמאי ובית הלל. לדעת בית שמאי, גם זו אין הנכנס בה טהור אלא כשיש
בה ארבע אמות על ארבע אמות. ולדעת בית הלל, חצר זו הנכנס בה טהור אף
כשיש בה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב בכל
מקום.

ומכל מקום, לכל הדעות, באופן שיש בחצר הקבר שיעור מספיק, ואין לחוש
שהנכנס בה יטמא בכניסתו, הרי זה טהור בכולה, גם כשעומד סמוך לפתח
המערה, שהוא בתוך ארבע אמות של מת שבתוך המערה, שלא טמאו את
העומד בתוך ארבע אמות של מת, אלא כשאין היכר מחיצה, אבל בזה שיש
היכר על ידי המחיצות, אינו טמא.

"ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה"

נטבאר, שאחד מהחוזרים מעורכי המלחמה, הוא "האיש אשר ארש אשה ולא
לקחה", ואמרו שבכלל זה, (א) המאוס את הבתולה. (ב) והמאוס את האלמנה.
(ג) ואפילו לא אירס הוא עצמו אלא אחיו, ומת אחיו, ונעשית לו שומרת יבם,
מיד כשמת בעלה, כל אחי המת שהיא זקוקה להם, חוזרים בשבילה מן
המלחמה, [גם אחרי שכבר יצאו], אף על פי שבסוף רק אחד מהם ייבם אותה.

אבל המאוס אשה האסורה לו, כגון (א) אלמנה לכהן גדול, (ב) גרושה או חלוצה
לכהן הדיוט, (ג) ממזרת או נתינה^א לישראל, (ד) בת ישראל לממזר או נתין,
אינם חוזרים מן המלחמה, שנאמר "ולא לקחה" לזו, מיעוט הוא, זו
ולא אחרת, ללמד שדווקא המאוס את המותרת לו חוזר, ולא המאוס את
האסורה לו.

והמאוס את אלו אינו חוזר מערכי המלחמה, גם לדעת רבי יוסי הגלילי,
האומר, שמי שיש בידו עבירות חוזר מחמת העבירות שבידו, שכן המאוס את
אלו, עדיין לא חטא בכלום, כמאמר רבה בכל קידושי עבירה, לעולם אינו חייב
עד שיבעול^ב, ואם כן אינו חוזר מחמת עבירות שבידו, ולא מחמת האירוסין.

^א מן הגבעונים, דכתיב בהו "ויתנם יהושע לחוטבי עצים" והן משבעה אומות. [רש"י].

^ב ממזרת ונתינה אין עבירה בקידושין, דלא כתיב ביה "לא יקח", אלא "לא יבא" ו"לא תתחתן".
אבל אלמנה, כתיב בה "לא יקח", וקוחה היינו קידושין, ואיצטריך דרבה, דלא תימא מקידושין
עבד ליה איסור, שאפילו אלמנה שנאמר בה "לא יקח", טעם האיסור הוא משום "ולא יקח",
שמביא זרעו או האשה לידי חילול. [גמ' ורש"י].

ולא חנכו. (ב) נטע כרם ולא חיללו. (ג) אירס אשה ולא נשאה.
וכל אלו, אף שחוזרים הם מערכי המלחמה, מכל מקום מתחילה יוצאים עם
העם למלחמה עד הספר, ועל ידי דברי הכהן בספר הם חוזרים מהמלחמה
עצמה, אבל מספקים הם מים ומזון, ומתקנים את הדרכים.

ואלו שאינם זיזים ממקומם

כאמור, עד עתה נתבאר דינם של היוצאים לספר, וחוזרים מערכי המלחמה,
לספק מים ומזון, ולתקן את הדרכים.

ויש אחרים, שאינם יוצאים כלל, אפילו ללכת עד הספר, ואינם מספקים מים
ומזון, ולא מתקנים את הדרכים. שנאמר בהם "לא יצא בצבא [כלל] ולא יעבר
עליו ללכת דבר [לספק מזון ולתקן הדרכים]". ואם יצא עובר בשני לאוין (א) "לא
יצא" (ב) "ולא יעבר".

והם: (א) מי שבנה בית וחנכו, ולא דר בו שנה אחת. (ב) ומי שנטע כרם וחיללו,
ולא נשלמה שנתו הרביעית. (ג) ומי שנשא אשה, ועודו בשנה הראשונה
לנישואין. (ד) ומי שכנס את יבמתו, ועודו בשנה הראשונה.

וענין זה למד מהכתוב, "כי יקח איש אשה תדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו
ללכת דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמו את אשתו אשר לקח" (דברים כ"ד ה').
"לביתו זה ביתו. "יהיה" ריבוי הוא ללמד על כרמו. "ושמו את אשתו" זו
אשתו. "אשר לקח" להביא את יבמתו.

ודווקא אלו אסורים לצאת ולספק מזון ולתקן הדרכים, שנאמר כאן מיעוט
"ולא יעבר עליו" "עליו" ולא על אחר, ומכאן, שמי שבנה בית ולא חנכו, ומי
שנטע כרם ולא חיללו, ומי שאירס אשה ולא נשאה, אף שחוזר מערכי
המלחמה, מכל מקום יוצא ומספק מזון ומים ומתקן הדרכים.

נשא אלמנה או גרושה

מבואר שהנושא אשה אינו יוצא בצבא שנה אחת, אף לא לספק מים ומזון, ולא
לתקן את הדרכים.

ואף שהכתוב אומר "כי יקח איש אשה תדשה", אין כוונת הכתוב לבתולה
דווקא, שמעולם לא נישאה לאיש, כי מאחר שנאמר "כי יקח איש אשה",
למדנו שגם אלמנה וגרושה בכלל זה, שגם הן נקראות "אשה". והכתוב
"תדשה" לא בא ללמד אלא שדין זה נאמר באשה שהיא חדשה אצלו, להוציא
מחזיר גרושתו, שאינה חדשה אצלו, אבל כל שהיא חדשה אצלו, הרי זה פטור
בשבילה, גם אם היא אלמנה וגרושה מאחר.

"האיש הירא ורץ הלבב"

כבר נתבאר, שכשהיו מגיעים לספר, הכהן היה אומר והשוטרים משמיעים,
שמי שבנה בית ולא חנכו, ומי שנטע כרם ולא חיללו, ומי שאירס אשה ולא
נשאה, ילך וישוב לביתו.

ולאחר מכן, היו השוטרים אומרים לבדם דבר נוסף, ככתוב, "וינספו השטרים

וכמו כן המחזיר את גרושתו, גם כן אינו חוזר מערכי המלחמה בעבורה, כי
נאמר בענין אותם שאין יוצאים כלל, "כי יקח איש אשה תדשה", ולמדנו, שלא
הקל לו הכתוב אלא באשה חדשה, וזו אינה חדשה אצלו.

כרם של שותפים ושומרת יבם של כמה אחים

נתבאר, שאם היה כרם חדש לכמה שותפים, אין אחד מהם חוזר מחמתו
מערכי המלחמה. אבל כשהיתה שומרת יבם לכמה אחים, כולם חוזרים
מחמתה מערכי המלחמה. וביארו בגמרא טעם החילוק בין כרם ליבמה.

כרם של שני שותפים, אין אתה קורא באחד מהם כרמו המיוחד לו, כי אינו של
אחד מהם לבדו, ולכן אינו חוזר על ידו.

אבל שומרת יבם לכמה אחים, בסופו של דבר תתייבם רק לאחד מהם, ואם כן
אשתו היא, אלא שאין אנו יודעים עתה למי תתייבם, ולכן מספק כולם
חוזרים.

סדר קנין הדברים

נתבאר, ששלושה חוזרים מערכי מלחמה. (א) האיש אשר בנה בית חדש ולא
חנכו. (ב) האיש אשר נטע כרם ולא חללו. (ג) האיש אשר ארש אשה ולא לקחה.
ושנינו בברייתא, שלכך כתבה אותם תורה בסדר הזה, ללמד דרך ארץ שיש
לעשות הדברים הללו בסדר הזה, (א) יבנה אדם בית. (ב) יטע כרם. (ג) ואחר כך
ישא אשה.

ואף שלמה אמר בחכמתו, "הכן בחוץ מלאכתך ועתידה [ועמדה] בשדה
[מלאכתך] לך אחר ובגית ביתך" (משלי כ"ד כ"ז). (א) "הכן בחוץ מלאכתך", זה
בית. (ב) "ועתידה בשדה לך", זה כרם. (ג) "אחר ובגית ביתך", זו אשה.

סדר לימוד התורה

יש שדורשים את הכתוב הנ"ל "הכן בחוץ מלאכתך ועתידה בשדה לך אחר
ובגית ביתך" בענין סדר לימוד חלקי התורה.

יש אומרים (א) "הכן בחוץ מלאכתך", זה מקרא. (ב) "ועתידה בשדה לך", זה
משנה. (ג) "אחר ובגית ביתך", זו גמרא, לתת סברא, להבין בטעמי המשנה, והלכה
כדברי מי.

יש אומרים (א) "הכן בחוץ מלאכתך", זה מקרא ומשנה. (ב) "ועתידה בשדה
לך", זה גמרא. (ג) "אחר ובגית ביתך", אלו מעשים טובים.

ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר (א) "הכן בחוץ מלאכתך", זה מקרא
ומשנה וגמרא. (ב) "ועתידה בשדה לך", אלו מעשים טובים. (ג) "אחר ובגית
ביתך", זה דרוש וקבל שכר.

דברים שעושים החוזרים מערכי המלחמה

עד עתה למדנו על החוזרים מערכי מלחמה מחמת שלוש סיבות. (א) בנה בית

לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְנָחֲלֵנוּ חֻמֹּתָיו וְנִחְלָקוּ חֻמֵּיכֶם, מִי נֹחַשׁ בְּהַאִישׁ הַזֶּה וְנָחֲנוּ בְּחֻמֵּיכֶם.^א

לדעת רבי עקיבא, "הַהֲרָא וְהַהֲרָא הַלֵּב" כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה, [כשמתקשרים לעמוד צפופים שלא יפרידום אויבים], ולראות חרב שלופה.

לדעת רבי יוסי הגלילי, "הַהֲרָא וְהַהֲרָא הַלֵּב", זהו המתירא מן העבירות שבידו, ואפילו על עבירות מדרבנן, כגון שדיבר בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש, שעבירה היא בידו.^ב ולפיכך, מאחר שהירא זה הירא מעבירות, הקדימה תורה לשלח מחמת בית כרם ואשה, כדי שלא יתבייש זה החוזר מחמת עבירות שבידו, שיוכל לומר, חוזר אני מחמת דבר אחר.

ולדעת רבי יוסי, "הַהֲרָא וְהַהֲרָא הַלֵּב", זה שיש בידו איסורי תורה, כגון, כהן גדול שנשא אלמנה, וכהן הדיוט שנשא גרושה, וישראל שנשא ממזרת ונתינה, וממזר ונתין שנשא בת ישראל.^ג

ואמנם, אף שנתבאר, שלדעת רבי יוסי הגלילי ורבי יוסי, כשאמרה תורה "הַהֲרָא וְהַהֲרָא הַלֵּב", נתכוונה לירא מעבירות שבידו, גם הם מודים לרבי עקיבא,^ד שזה ששומע קול קרנות או קול הגפת תריסין ומרתיע מפחד, הרי זה חוזר, וכן מי ששומע צחצוח חרבות ומי רגליו שותתים לו על ברכיו מחמת פחדו, הרי זה חוזר, אלא שלדעתם אלו חוזרים לא משום שהם בכלל "הַהֲרָא וְהַהֲרָא הַלֵּב" אלא משום שנאמר "וְלֹא יִמָּס אֶת לֵבָב אֶחָיו כְּלָבְבוֹ", ללמד שכל אלו שהם יראים מהמלחמה גם כן חוזרים.

העמדת הצבא למלחמה

"וְהִנֵּה כְּפֹלֶת הַשֶּׁטֶרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפְקֹדוֹ שֶׁרִי צִבְאוֹת בְּרָאשׁ הָעָם" (דברים כ ט) ובעקיבו של עם, שלא יוכלו האחרונים לברוח.

היו מעמידים זקיפים לפניהם, כלומר לצד המלחמה היו מעמידים בני אדם גיבורים, שיחזקו בדבריהם את העם הנלחמים.

ואנשים אחרים היו מעמידים מאחוריהם, וכשילים [=כעין חיצים] של ברזל בידיהם, לשמור על העם שלא ינוסו, וכל המבקש לחזור, הרשות בידו לקפח את שוקיו, והיו עושים זאת כדי שלא יבואו לידי ניסה מהאויב משום שתחילת נפילה ניסה, כלומר על ידי שינוסו, יבואו לידי נפילה גמורה.

תחילת נפילה ניסה

נתבאר, שתחילת הנפילה היא הניסה מפני האויב, וכן מבואר בכתובים.

כשבאו לבשר לעלי הכהן על מה שארע במלחמה, נאמר, "וַיַּעַן הַמִּבְּשָׁר וַיֹּאמְרוּ

^א אם לא חזר ובירך, דהכי אמרינן במנחות, סח מברך שנים, לא סח מברך אחת. [רש"י].

^ב מבואר שממזר ונתין ראויים לצאת בצבא.

^ג העירוני שאין זה כדעת רבי עקיבא, שלדעת רבי עקיבא, כל שהוא מפחד, הרי זה חוזר, ולדעתם, אין חוזר מחמת יראה אלא זה שפחדו ניכר במעשים כגון שמי רגליו שותתים.

נֹס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מִגִּפְהָ גְדוֹלָה הִיְתָה בָעָם וְגַם שָׁנִי בְּיָד מֵתוֹ חֲפְנֵי וּפְיִנְחָס וְאַרְוֹן הַאֲלָקִים נִלְקְחָה" (שמואל א' ד' י"ז), כלומר תחילה נסו ולבסוף נגפו כולם.

וכן נאמר בענין מלחמות שאול בגלבוע, "וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּסוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים" (שמואל א' ל"א א'), כלומר תחילה נסו ולבסוף נפלו חללים.

שלושה סוגי מלחמות

בפרק זה נתבאר, שיש היוצאים למלחמה, ויש החוזרים בספר, ויש שאינם יוצאים כלל. אמנם דיני פרק זה אינם אמורים בכל סוגי המלחמות, ששלושה סוגי מלחמות יש, ודיני הפרק אמורים רק בשנים מהם כפי שיתבאר, ואלו הם שלושת סוגי המלחמות.

א. מלחמות כיבוש הארץ.

מלחמות כיבוש הארץ, כמלחמות שנלחם יהושע, מוטלת היא על הכל. תנא קמא קורא אותה "מלחמת מצווה", ורבי יהודה קורא אותה "מלחמת חובה". אך אין נפקא מינה ביניהם בדין מלחמה זו, ולדברי שניהם, העוסק במלחמות אלו, פטור מקיום מצוות אחרות, כדין העוסק במצווה, שהוא פטור ממצווה אחרת.

ולדברי שניהם הכל יוצאים להילחם במלחמה זו, אפילו חתן מחדרו, וכלה מחופתה, ודיני פרק זה לא נאמרו במלחמה זו.

ב. למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתו עלייהו.

מלחמות שנלחמים בנוכרים כדי למעטם שלא יוכלו להתגבר לבוא על ישראל, בהם נאמרו דיני פרק זה, שיש החוזרים מערכי המלחמה, ויש שאינם יוצאים.

אך נחלקו תנא קמא ורבי יהודה, בהגדרת המלחמות הללו. לדעת תנא קמא, מלחמות אלו נחשבות מלחמות רשות, ולא מלחמות מצווה, ולפיכך העוסק בהן אינו נפטור מקיום מצוות אחרות. ולדעת רבי יהודה, מלחמות אלו נחשבות מלחמות מצווה, ולפיכך העוסק במלחמות אלו, פטור מקיום מצוות אחרות, כדין העוסק במצווה, שהוא פטור ממצווה אחרת.

ג. מלחמות בית דוד להרווחה.

מלחמות שנלחם דוד שלא לצורך קיומי, אלא להרווחה בלבד, כגון מה שנלחם בארם צובא להוסיפה על ארץ ישראל, ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד, גם בהם נאמרו דיני פרק זה, שיש החוזרים מערכי המלחמה, ויש שאינם יוצאים.

ולדברי הכל מלחמות אלו קרויות מלחמות רשות ולא מלחמות מצווה, ולפיכך העוסק בהן אינו נפטור מקיום מצוות אחרות.

סליק פרק משוח מלחמה

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון ח 66
מסכת סוטה מ"ב – מ"ד

מפתח העניינים

פרק שמיני משוח מלחמה

דף מ"ב

- 1..... דברים שכהן משוח מלחמה מדבר לעם
- 1..... פירוט הדברים שאומר קודם היציאה למלחמה
- 1..... "גְּלִית" שעמד בגילוי פנים
- 2..... בשלשה מקומות לכדו פיו לגלית הרשע
- 2..... "וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׁפֵם וְהַעֲרַב וַיִּתְיַצַּב אַרְבָּעִים יוֹם"
- 2..... גלית נקרא "איש הבנים"
- 3..... אמו של גלית
- 3..... בני ערפה נפלו בידי בני רות
- 3..... תיאור גבורת גלית
- 3..... שם שר צבא הדדעזר
- 3..... "אֲשַׁפְתּוּ פְּקָבָר פְּתוּחַ פְּלֶם גְּבוּרִים"
- 4..... "דָּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יִשְׁתַּחֲוֶה"
- 4..... דברים שהיו במלחמת מדין
- 4..... מדוע נמשח דווקא פינחס למלחמת מדין
- 4..... אבות אמו של פינחס
- 4..... דברים שאומרים לעם בספר קודם היציאה למלחמה
- 4..... "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת תְּדַשׁ וְלֹא תִנְכוּ"
- 5..... הבונה בית על מכונו
- 5..... הבונה בית לבנים בשרון

- 5..... "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כַּרְם וְלֹא תִלְלוּ"
- 5..... המבריך ומרכיב
- 6..... ילדה הפחותה מטפה ערלה לעולם
- 6..... מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע
- 6..... חורגת הגדלה בין האחים
- 6..... לקט שכחה ופאה שעשאם העני גורן
- 7..... ילדה הפחותה מטפה אין בה כלאים
- 7..... דף מ"ד
- 7..... מת תופס ארבע אמות לטומאה
- 7..... הנכנס לחצר הקבר
- 7..... "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ"
- 8..... כרם של שותפים ושומרת יבם של כמה אחים
- 8..... סדר קנין הדברים
- 8..... סדר לימוד התורה
- 8..... דברים שעושים החוזרים מערכי המלחמה
- 8..... ואלו שאינם זזים ממקומם
- 8..... נשא אלמנה או גרושה
- 8..... "הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַף הַלֵּבָב"
- 9..... העמדת הצבא למלחמה
- 9..... תחילת נפילה ניסה
- 9..... שלושה סוגי מלחמות